

Юридичні науки

УДК 341.645

Хеленюк Марина Валентинівна

студентка

Національного авіаційного університету

Хеленюк Марина Валентиновна

студентка

Національного авіаційного університету

Kheleniuk Maryna

Student of the

National Aviation University

Науковий керівник:

Замула Аліна Юріївна

кандидат юридичних наук

Національний авіаційний університет

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ЮРИСДИКЦІЇ МІЖНАРОДНОГО СУДУ

ООН

ПОНЯТИЕ И ЗНАЧЕНИЕ ЮРИСДИКЦИИ МЕЖДУНАРОДНОГО

СУДА ООН

CONCEPT AND MEANING OF THE JURISDICTION OF

INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE

Анотація. В статті досліджено природу юрисдикції Міжнародного Суду ООН, її широке та вузьке значення. Проаналізовано три основні аспекти юрисдикції.

Ключові слова: Міжнародний Суд ООН, юрисдикція, компетенція.

Аннотация. В статье исследована природа юрисдикции Международного Суда ООН, ее широкое и узкое значение. Проанализировано три главные аспекты юрисдикции.

Ключевые слова: Международный Суд ООН, юрисдикция, компетенция.

Summary. In the article the nature of the jurisdiction of International Court of Justice, its wide and narrow meanings were investigated. Three main aspects of the jurisdiction were analyzed.

Key words: International Court of Justice, jurisdiction, competence.

Термін «юрисдикція Міжнародного Суду ООН» можна розглядати в двох значеннях: широкому і вузькому. Юрисдикція в широкому значення – це повний обсяг повноважень суду, який закріплений в положеннях його Статуту. Так, в Статуті Міжнародного суду глава II називається «Компетенція Суду» і складається з п'яти статей. Проте, питання власне юрисдикції, тобто повноважень Суду, викладені в статтях 36 і 37 (1), а деякі повноваження зафіксовані в розділі «Судочинство» і в розділі IV «Консультативні висновки» [1, ст. 36, 37].

Для позначення юрисдикції в широкому сенсі в доктрині використовуються різні терміни. Наприклад, англійський вчений Джеральд Фіцморіс, колишній суддя Міжнародного Суду і один з найвідоміших дослідників проблематики, пов'язаної з діяльністю Суду, вживає в своїх роботах термін «юрисдикційне поле» [2, с. 287]. Не менш видатний французький вчений Ш. Розен використовує поняття «компетенція» [3, с. 176]. У працях російських вчених юрисдикція в широкому сенсі переважно називається «загальні рамки компетенції (юрисдикції)» [4, с. 50]. Однак з авторських трактувань цих термінів зрозуміло, що за змістом вони збігаються.

Будучи інкорпорованою в положення Статуту Міжнародного Суду, юрисдикція в широкому сенсі визнається державою в той момент, коли вона стає членом ООН, попередньо висловивши згоду на обов'язковість для неї Статуту ООН і Статуту Міжнародного Суду як невід'ємної його частини, або ж коли держава приєднується до Статуту МС ООН в порядку спеціальної процедури, не стаючи при цьому членом ООН. Проте саме приєднання до Статуту Міжнародного Суду ООН ще не означає, що держава визнає право Суду розглядати будь-який спір за участю даної держави.

В результаті Статут Суду залишає передачу спорів до МС ООН на розсуд сторін, а для тих держав, які бажають визнати юрисдикцію Суду за всіма або певним категоріям своїх майбутніх спорів, в Статут було включене положення про «факультативну клаузулу щодо обов'язкової юрисдикції» [1].

Вимога про надання додаткової згоди сторін спору на розгляд справи в Суді знаходиться в безпосередньому зв'язку з юрисдикцією Суду у вузькому значенні. Фактично така юрисдикція означає обсяг повноважень Міжнародного Суду, обумовлений сторонами спору в документі або документах, які є підставою для порушення процедури з розгляду даного спору. Джерелами цієї юрисдикції є:

- спеціальна угода (compromis), в якій сторони спору надають вичерпний перелік питань, що можуть бути передані на розгляд Суду;
- дві або більше односторонні заяви сторін, які в сукупності встановлюють між сторонами договірні відносини особливого роду і містять різні застереження щодо юрисдикції Суду;
- положення цілого ряду міжнародних договорів, які передбачають передачу в Міжнародний суд спорів, що випливають із тлумачення і застосування тільки даних договорів, а також інші специфічні

акти, за допомогою яких може бути виражена згода сторін на розгляд Судом якого-небудь спору.

Більшість держав неохоче передають свої спори на розгляд до Міжнародного Суду ООН для обов'язкового рішення. Відповідно до інформації, розміщеної на офіційній веб-сторінці Суду, станом на 2019 р. 74 держави визнали обов'язкову юрисдикцію Суду по відношенню до себе [5]. В таких випадках юрисдикцію суду неможливо оскаржити.

Статутом МС ООН, серед іншого, передбачено, що у разі виникнення спору щодо того, чи має Суд юрисдикцію розглядати певний спір, таке питання вирішує сам Суд [1, ст.36]. Така процедура регулюється ст. 79 Регламенту Суду. Якщо така заява висувається на початку судового розгляду з метою недопущення розгляду справи по суті, то вона заява має характер попереднього заперечення.

Співвідношення юрисдикції в широкому і вузькому значеннях має велике значення в діяльності Суду, оскільки без їх спів-існування у Суду буде відсутнє право на розгляд справи. Вчений Дж. Фіцморіс зазначав, що суд, який володіє юрисдикцією в широкому сенсі, може мати або не мати юрисдикцію щодо конкретного спору; з іншого боку, відсутність юрисдикції в широкому сенсі в будь-якому випадку тягне за собою неможливість розгляду даного спору Судом» [2, с. 435-436].

Крім цього, слід відзначити, що юрисдикція як в широкому, так і у вузькому значенні включає в себе три аспекти: предметний (*ratione materiae*), суб'єктивний (*Rationepersonae*) і часовий (*ratione temporis*). Міжнародний Суд має повноваження розглядати будь-яку справу лише при збігу юрисдикції у вузькому і широкому сенсі у всіх трьох відповідних аспектах.

Відповідно, можна виділити три обов'язкові умови, від яких залежить наявність у Суду права на розгляд конкретної справи:

- спір за предметом повинен відноситися до категорії справ, які Суд має право розглядати відповідно до свого установчого акту і документів, на підставі яких спір був йому переданий;

- сторони спору повинні відноситися до кола суб'єктів, спори яких Суд уповноважений розглядати відповідно до вищезгаданих документів;

- момент виникнення спору або фактів, на яких він ґрунтується, повинен відноситися до періоду, щодо якого суд має часову юрисдикцію, закріплену в установчому акті, або в інших документах.

У доктрині міжнародного права існує безліч різних підходів до трактування понять «юрисдикція» і «компетенція» і їх взаємозв'язку. Таке різноманіття пояснюється в першу чергу відсутністю послідовного і однакового застосування цих понять у низці міжнародно-правових документів та, по-друге, вживанням різних за змістом термінів в офіційних перекладах таких документів на різні мови. Також, іноді однакові терміни в державах з різними правовими системами розуміються по-різному.

Багато зарубіжних юристів-міжнародників висловлюють ряд критичних зауважень з приводу тексту Статуту МС ООН і його перекладів на різні мови. Так, недосконалість англійського тексту відзначає Ш. Розен. На його думку, «відмінність, яка іноді існує в національному праві між юрисдикцією і компетенцією як окремими категоріями, не має впливу на діяльність Міжнародного Суду ООН, отже, главу II Статуту варто було б назвати «Юрисдикція» («jurisdiction»)» [3, с. 207].

Висновки. Отже, юрисдикція Міжнародного Суду ООН чітко визначена у його установчому акті – Статуті МС ООН. Так, до юрисдикції Суду належать всі справи, передані йому державами на основі Статуту МС ООН або іншого міжнародного договору. Визначено, що юрисдикція Суду є факультативною і потребує підтвердження у кожному окремому випадку сторонами спору. Держави можуть визнати юрисдикцію Суду

обов'язковою, зробивши відповідну заяву. Станом на 2019 р., 74 держави зробили такі заяви. Досить часто держави не бажають з тих чи інших причин визнавати юрисдикцію Суду. Вважаємо, що найважливіший виклик, що стоїть перед Міжнародним Судом ООН, пов'язаний саме із встановленням обов'язкової юрисдикції Суду, оскільки така юрисдикція є умовою здійснення судових повноважень.

Література

1. Charter of the United Nations, 26 June 1945 // The official site of the United Nations. URL: <https://www.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-text/>
2. Fitzmaurice G. The Law and Procedure of the International Court of Justice / G. Fitzmaurice // Cambridge University Press. 1995. Vol. 2. P. 650.
3. Rosenne Sh. The Law and Practice of the International Court of Justice / Sh. Rosenne // Martinus Nijhoff Publishers. The Hague. 1965. p. 640.
4. Шинкарецькая Г. Г. Международная судебная процедура / Г.Г. Шинкарецькая // М.: Наука. 1992. С. 210.
5. Official web-site of the International Court of Justice. URL: <https://www.icj-cij.org>